

ai el diftong *oi*, incompatible amb el seu sistema lingüístic, canviant PANDURIUM en *pandair* > *pandero*, i PROMONTORIA en *Formentaira* > *Formentera* (vegeu els meus E.T.C. II, 232), això ens duu a una base BENE-A(U)GURIUS tan convincent pel sentit, com ben fundada en el lèxic romànic. Es tractarà, doncs, d'una variant de *benaurat*, oc. *benaurós*, adjectiu de forma trunca, a la manera de l'it. *bon-ario*, *buon-cuore*, llatí *boni-fatius*, rom. MALI-FATIUS > *mauvais*, *malvat*, català *un malànima*, reto-romànic *barmier* 'benaventurat, difunt', ll. crist. BENE-MEMORIUS (ThLL) (més aviat que BONAE-MEMORIAE, ZRPh. XXI, 235; REW, 1203),⁷ ll. clàssic *bene-volus*, *bene-ficus*, *bene-ventus*; tipus formatiu tan desenvolupat en el ll. vulgar i tardà: *bonanimis*, *bonisperius*; *bonifacius*, *bonovir(atu)* (ThLL).

CPT. PARALLELS: *Benaurança* [Llull],⁸ també oc. ant. *benauransa* o *bonauransa*; d'on *benevuyrança* 'tornar benaurat', rar, Llull, *Merav.* IV, 20.

Un sinònim de formació paral·lela, i no rar en la llengua antiga, és *benanant*, que trobem en Muntaner, en el *Curial*, etc., i que té paral·lels tant o més vivaços en el cast. *bienandante* i oc. *benanant*, formats amb el verb *anar*, *andar*; tant o més usual en català era l'abstracte *benanança* (també amb paral·lel cast. i²⁵ oc. ant.: «e se ieu viu er-mi gran *benanansa* / e se ieu muoir er-mi grans deliuriers» en el sirventès guerrer de Bertran de Born), molt freqüent en Llull: «e per açò fo-li feta qüestió, qual era major: o sa tristícia, o sa alegrança, ni si havia major *benanança* con veia honrar son amat, o major *malanança* con lo veia deshonrar» (*Amic e Amat*, 81.26), «torna a les *benanances* corporals e als vans delits» (*Blanquerna* I, 59.26; també en plural ibid. II, 216.17, *Merav.* I, 141).⁹

¹ D'on l'error de Montoliu de derivar d'ací AVE-³⁵

RANY, mot sense lligam etimològic amb això. —

² Cap. 195, f° 139r2 (ms. A, *aoràs* mss. B, I). Potser hi ha prosificació d'una quarteta rimada d'un dels antics poemes d'Eiximenis: «esquivaven que no / s'aboràs negú mal / sots invocació / del <sant>

nom divinal». — ³ Vegeu allà les cites d'"Ερωτες ἐπέπταρον 'els Amors han esternudat' i del *ἀγαθός τις ἐπέπταρεν τοι* 'algun déu bo ha esternudat per tu', en els *Tàl·sia* i en l'Epitalami d'Helena (vv. 96 i 16). — ⁴ Sense preocupar-se de la resta, tots es deixen dur per arbitràries i vagues paronomàxies, uns 'abeurar' (Pagès, Bohigas), altres 'abundat' (Labèrnia); Spitzer veu justament: «plätzen, sich nicht halten können von Tränen», etc., relaciona correctament amb *buuro* 'esternur' (*Litbl.* XLIX, 33) i re-

butja amb gran raó (AORBB I, 1928, 194) la fantàstica etimologia grega de Moll. — ⁵ Digué també alguna cosa d'aquest mot Spitzer, *Lexik. K.*, 3, i

Misc. Alcover, 467, la idea del qual de partir de BOREAS és arbitrària encara que el REW³, 1219, en faci cas. — ⁶ El mot avui és poc conegut, si bé En Josep Sánchez Adell ens en confirma l'existència, i G. Colon ens diu que no li és usual a ell ni a gent dels pobles entorn de Castelló, on l'ha preguntat en uns quants, des de la Pobla Tornersa a Onda; però

⁴⁹

⁴⁹

⁴⁹

⁴⁹

⁴⁹

⁴⁹

⁴⁹

⁴⁹

si que el recollí Ga. Girona en el seu vocabulari del Maestrat. M'inclino a admetre que els altres significats, que li atribueixen, de peix vermellenc i 'vent xaloc', poden resultar de suma i confusió d'aquest mot amb un altre mot, vist el *penagal(l)* 'vent xaloc'; potser que com a nom de peix i de vent podrien sortir de PELAGALIS (pròpi del pèlag). — ⁷ La forma sincopada *benemorius* en Petroni al costat de *bonememorius* en inscripcions cristianes i del superlatiu *benemorientissima*: per a tot això, Bücheler, *Rheinisches Museum* LXII, 648. — ⁸ Amb la variant *benevuyrança* en *Meravelles* III, 55; IV, 18; id. en doc. de c. 1375, *BABL* VI, 46. Però *benevuyrança* (amb -s- ultracorrecta) en les *Vides de Sants*. ⁹ Un altre sinònim encara més pròxim és el continuat pel NP *Boronat*, dissimilació de l'antic *Bonanat*, *Bona-nada*, que contra el que es podria creure no conté el verb *anar*, ni pròpiament l'adjectiu *bo*, sinó l'adverbi *bona* (BONĀ HORĀ 'en hora bona') i el participi *nat*, *nada*: 'nascut en bona hora, ben nascut'. En el nom de lloc *Benat* (generalment assimilat en *Banat*), del qual conec casos en el Vallespir central, a l'Urgellet i algun altre, les grafies llatines comproven també que es tracta d'un NP BENE-NATUS. Es podria pensar si *benanant* no és en realitat una alteració d'aquest per etimologia popular. L'existència del mot en oc. i cast. ens dissuadeix d'acceptar la idea en ferm, però potser no de sospitar que hi hagi hagut alguna influència d'aquest altre mot.

Benavenir, *benaventurança*, *benaventurat*, *benaventurós*, V. *venir* *Bencossat*, V. *cos* *Bendir*, V. *dir* *Benedicció*, V. *beneir* *Benefactor*, V. *benefici*

BENEFICI, pres del ll. *beneficium* 'servei, favor, benifet', 'concessió, gratificació', derivat de *bene facere* 'fer un bé, un favor, prestar un servei': en sumar-se als dos mots, la *a* breu de *facere*, tornant-se interna, s'havia de canviar en *i* segons la fonètica llatina. □ 1.ª doc.: doc. de 1181 (*AlcM*).

Després n'hi ha molts exemples en Llull, B. Metge, etc. En llatí clàssic s'usa *bene facere* per 'fer un favor, tractar bé algú': *bene facis!* 'ets molt amable', 'moltes gràcies' en Terenci, *bene facere erga aliquem* 'portar-se bé amb algú' en Plaute. Tot i que el cultisme entrà de seguida en ús en català, i hi prengué peu quasi tan ferm com en italià i castellà, més que en francès o llengua d'oc, on en l'ús social no s'emprà altra cosa que el calc romanitzat *bien-fait*, *benfach*, entre nosaltres aparegué aviat en ample ús una forma intermèdia *benifet* (cf. a la inversa, la formació *malifeta*, que només en difereix pel gènere): el tenim ja en Llull, *Doctr. Pueril*, ed. Gili, p. 10 (el ms., val a dir, és del S. xv); «¿qui pot dir que aital persona sia cortesa ne concient dels *benifets* rebuts?», Eiximenis, III, *Crest.*, NCL VI, 125; aviat s'especialitza com a tecnicisme jurídic: en els *Costums de Tortosa*: «si --- s'oblig la muller ensems ab lo marit --- lo creador --- pot tornar sobre la muller --- jassia ço que ella --- no